— Răbdare Cozmescule, 'şi zise el, şi luăndu'şi pălăria se duse de mai vorbi cu Alecu Negradi şi peste puţin timp plecă.

Cum află că Hristea a pornit, Maria se repezi la scrinul ei, hotărită să impărtăşească toate cele petrecute lui Valerianu şi să 'l roage pentru toţi Dumnezeii să se intoarne 'n Peatra, dacă i-a mai remas vre-un dram de iubire pentru dênsa. Maria avea un caracter hotărit ca şi al părinţilor ei, şi când 'şi punea ceva 'n minte, nimeni nu putea să o 'nduplece a 'şi schimba părerea. Abia apucâ insă să scrie câte-va rênduri, când se auzi uruitul unei trăsuri ce intra 'n ogradă. Trăsura se opri peste câte-va secunde la scară şi din ea se scobori un tênĕr, care sui scările cu repeziciune. Era Valerianu. Maria remase imărmurită... Cu ce plăcere ar fi căzut ei unul in braţele altuia, dacă ar fi fost singuri sau dacă buna-cuviinţă nu 'i-ar fi impedecat. Indată ce avu prilej, Maria intrebâ pe transilvănean de ce nu-i scrisese măcar odată. Lucrul se lămuri când ea aflà că cucoana Agripina nici nu 'i vorbise de scrisoarea lui Valerianu, şi acesta, neprimind nici un respuns, nu indrăzni să mai trimeată vre-un alt răvaş. — Căte nu am păţit, de când ne-am despărţit! Parcă soarta se 'mpotriveşte ca să-ajungem mai degrabă la indeplinirea dorinţelor noastre : pe lângă supărările cuconului Alecu şi imbolnăvirea sa, am trebuit să sufăr şi eu o mulţime de neajunsuri. Eu sunt de mult timp rĕu vĕzut de administraţia ungurească, din pricina purtării mele : de căte ori se face vre-o nedreptate vre-unui ţĕran de-ai noştri peste Carpaţi, 'i iau apĕrarea şi nu mĕ las până nu

izbutesc intru ceva. De-aceea toată ungurimea cu mustăţi şi cu pinteni de pe-acolo mĕ priveşte ca pe un revuluţionar şi 'mi face cele mai mari şotii. Acum in urmă am fost invinovăţit de-a fi bătut un ungur, pe când in adevĕr nu făcusem decât să scot o ţĕrancă română din mâinile lui. Procesul a durat mai mult timp şi de-abia acum am putut izbuti să scap de puşcărie.

— Purtarea dumitale e cât se poate de nobilă şi ar trebui să atragă luarea aminte a tuturor iubitorilor de dreptate.

— Dar unde să-i găsesc pe-aceştia? Cei-lalţi români de peste Carpaţi sufăr ca şi mine, şi printre asupritorii noştri nu poţi găsi un singur om cu inimă mai bună. Judeţele de pe la graniţă sufăr mai mult decât cele-lalte de o bucată de vreme, fiind că populaţia română e mai mare şi apăsarea se simte mai uşor decât prin alte locuri. Eu mĕ tem foarte mult ca jefuirile de tot soiul să nu aducă o rescoală generală.

— Şi ce-ai face dumneata in asemenea imprejurări?

— Eu? aşi fi la locul meu. Dar ce stau să vorbesc de-asemenea lucruri, când este atâta timp de când nu te-am mai vĕzut.

Valerianu avea de gând să se aşeze pentru mai mult timp in Peatra, cel puţin până la intoarcerea deplină a primăverei.

— Faci foarte bine să stai in Peatra, căci nu ştii câţi mĕ năcăjesc făcĕndu'mi curte, şi ceea ce este mai serios, cerĕndu-mĕ chiar in căsătorie. Până ce vei vorbi cu părinţii mei, te rog să iai sama la domnu Hristea Cozmescu.

— Hristea? intrebă Leon ingălbenindu-se deodată.

— Chiar el; mi-a făcut declaraţia astăzi cu vre-un ceas inainte de venirea dumitale, şi mĕ tem foarte mult să nu fi vorbit deja cu părinţii mei şi să fi căpătat consimţimĕntul lor.

— Nu'mi vine a crede...

— Vĕ jur...

— Prea bine; atunci voiu şti ce am de făcut, respunse iubitul Mariei cu glas hotărît. Dar care e părerea dumitale in toate aceste imprejurări?

— Te voiu asculta in toate şi mĕ voiu purta cum mĕ vei sfătui.

XI.

Negradi incepuse a se 'nsănătoşa şi recăpătarea puterilor sale nu era decăt o afacere de timp. Prezicerea doctorului Burdea de la spitalul din Neamţu se implinise şi coconul Alecu 'l privea ca pe cel mai bun doctor din Europa.

— De mĕ lăsam pe măinile cărpacilor de aici, negreşit că dedeam pielea popii.

Drept mulţumire, Negradi 'i trimetea in fie-care sĕptĕmănă fel de fel de bunătăţi: brănză, coşuri cu păstrăvi şi altele, iar Maria 'i dăruise o pungă lucrată de dĕnsa.

— Aşa'i, tată, că s'a 'ndeplinit spusa mea? Nu'ţi spuneam eu că ai să te 'ndrepţi repede. Acum trebue să se realiseze şi cealaltă prezicere.

— Care, drăguţă?

— Că ai să te 'ntorci la munte şi ai să faci avere din nou.

— Să te-audă Dumnezeu fata mea, căci tare mi s'au sdruncinat afacerile...

— Nu'i nimica; n'ai mai pierdut mata bani cu negustorii? nimeni nu se pricepe in treburi ca mata, şi dacă va fi vremea bună, ploi la timp, cu ajutorul lui Dumnezeu cred că n'are să'ţi fie rĕu. Şi apoi ţi-am spus că nici noi n'avem să remânem cu mâinile 'n buzunar?

— O ştiu, Mariţă; de tine nu m'am indoit nici odată; 'mi pare bine insă că şi Iorgu s'a mai dat la ţeapă; numai de nu i s'ar năzări iar ceva şi să reinceapă bazaconiile lui.

— O nu! cât despre asta sunt sigură.

— Ceea ce mĕ supără acum, e că ţi-am stricat, pentr'un timp cel puţin, viitorul tĕu; pe când inainte se 'ndesau peţitori de frunte după tine, de-o bucată de vreme au inceput a se rĕci lucrurile. Poate fac rĕu că'ţi vorbesc astfel, dar eu te privesc nu ca p'un copil, ci ca pe-o femee cu multă judecată.

— Să n'ai nici o grije 'n această privinţă, tată; eu nu mĕ gândesc incă la măritat.

— Ba trebue să te gândeşti Mario, cu atât mai mult cu cât mi s'a 'nfăţişat zilele acestea un prilej la care nici nu mĕ aşteptam. Trebue să'ţi fi vorbit Hristea că vrea să te ia de soţie.

— Eu l'am ţinut că şugueşte, precum cred că şugueşti şi mata in acest minut.

— Nu şuguesc deloc, drăguţă; eu n'am voit să umblu cu tererem şi 'ţi-am spus lucrul verde 'n

fată; Hristea moare după tine ș'ar fi in stare să se spânzure dacă nu-l'ai lua.

— Poate să se spânzure sănătos; 'ți-am spus că nu mě mărit așa degrabă; cu atât mai mult n'aşi lua pe Hristea, chiar de-ar fi poleit cu aur.

— Se cunoaşte că eşti soră cu Iorgu; amĕndoi umblaţi după cai morţi şi daţi vrabia din palmă pentru cioara din par. Nu 'nţeleg ce gânduri vei fi avĕnd; cât despre mine, mi-am făcut datoria de părinte și ți-am spus tot ce-am știut. Dacă nu vrai să m'asculți, fă cum știi; cum ți'i așterne, așa te-i culca.

Venirea lui Valerianu 'n Peatra făcu pe Hristea să'şi indoiască puterile pe lângă Negradi și Agripina, rugându'i să povățuiască pe Maria și s'o induplece. Vĕzĕnd că nu poate isbuti pe deplin pe lângă cuconul Alecu, care 'ncepuse să ţină mai mult decât inainte la fata lui, se 'ndreptă spre femeia acestuia şi se sluji de cele mai urite uneltiri. Intre altele, cerea ca să nu mai primească 'n casă pe transilvăneanul, de care nu vorbea nici odată fără a'l batjocori, fără a iscodi fel de fel de lucruri pe sama lui și-al porecli in toate chipurile, intre altele: ungur calic.

— Iți spuiu că trebue să te pui numai decât pe lângă dĕnsa şi cu puterea dumitale de mamă s'o silești să te-asculte.

— Vai de mine, Hristache, dar nu i-am vorbit? Ia-o şi tu cu binişorul, spune-i și tu vrute şi nevrute.

— Aşi! fleacuri! cât va fi ticălosul acela 'n Peatră nu mai e nici un chip; să fiu eu la primărie, cum l'aşi da afară din oraş; mĕ mir cum de'l mai

primeşti in casă; nu vezi că'ţi momeşte fata? Dacă n'oiu reuşi s'o iau, pe dumneata am să dau vina şi ştii ce secreturi am la 'ndemănă...

Silinţele Agripinei pe lăngă Maria, ca şi ale lui Negradi, erau zadarnice. Cu căt impotrivirea Mariei era mai mare, cu atăt creştea mănia şi ciuda lui Hristea Cozmescu.

Lucrurile se trăgănau astfel, cănd intr'o zi se 'nfăţişă la curte Leon Valerianu şi rugă pe Agripina să'l ducă in odae la Negradi, avĕnd a le impărtăşi amĕndurora ceva foartè insemnat. Maria ştia de ce are să fie vorba şi aştepta galbenă ca moartea respunsul părinţilor ei; cuconul Dimitraki, singurul de părerea ei, căuta s'o 'mbărbăteze. Maria 'l rugă s'o lase singură, şi bĕtrănul se depărtă foarte intristat.

Valerianu venea să ceară măna fiicei lui Negradi. La ce dĕ'ntăi vorbe, el fu intrerupt:

— Cu mare părere de reu, domnule Valerianu, trebue să'ţi spunem că nu putem să'ţi dăm pe Maria; lasă că e prea tinără incă, pentru ca să sufere greutăţile familiei, dar şi mijloacele noastre sunt prea slabe pentru a'i putea da un venit cum se cade; cu ceea ce ai dumneata, nu cred c'ar duce o viaţă fericită.

Valerianu ĕşi muşcâ buzele şi se schimbâ la faţă.

— Nu sunt bogat, dar am destul cu ce să pot ţine bine o femee, cu atăt mai mult cu căt acea femee nu se uită la avere, ci la caracter şi la inteligenţă.

Toate incercările lui Valerianu fuseră de prisos; Negradi, ca şi Agripina, erau hotăriţi a nu 'i da

lata, şi după jumĕtate de ceas, transilvăneanul eşi desnădăjduit şi cu inima sfăşaită de ciudă şi durere.

Totul părea sfărşit intre dĕnsul şi Maria.

La poartă se 'ntălni cu Cosmescu, care, vĕzĕndu'l atăt de posomorit şi de galben, inţelese cele ce se petrecuseră.

— Doue cuvinte, domnule Hristea Cozmescu.

— Mĕ rog... respunse acesta nedumerit, căci auzise de indrăsneala transilvăneanului.

— Am cerut astăzi măna domnişoarei Maria şi părinţii ei m'au respins...

— Cănd ai şti căt de rĕu 'mi pare...

— Lasă făţărnicia la o parte şi ascultă, zise Valerianu răstit; cunosc toate uneltirile dumitale, şi fiindcă Maria nu va fi a mea, apoi mĕ jur pe amintirea mamei mele, că nu va fi nici a unui mizerabil ca Cozmescu. Bagă-ţi bine 'n minte ce ţi-am spus şi să ştii că sunt gata să te'mpuşc ca p'un căne, dacă vei urma cu intrigele pe lăngă cucoana Agripina. Acum — Vale!

Şi Valerianu se depărtă fără să lase măcar timp lui Hristea să-i respundă; acesta remase inmărmurit, neştiind ce hotărire să ia şi 'ncotro s'apuce.

— Am să mĕ tem eu de ameninţările unui nebun! găndi el cănd 'şi mai veni in fire, şi plecă spre curte şuerănd ca şi cum nu i-ar fi fost frică. Dar inima lui nu incetase a bate cu tărie şi ori cine putea să citească pe galbina-i faţă cele ce se petreceau in adĕncul sufletului sĕu.

Iorgu, pe la care trecuse Valerianu in călĕtoria sa la Peatră, aştepta cu nerăbdare o scrisoare de

la prietinul sĕu; când aflâ de purtarea părinţilor sĕi, se grăbi să se 'ntoarne in oraş, unde găsi pe Maria bolnavă şi prăpădită.

— Bine, ce-aţi făcut? zise el Agripinei, pe care nici nu voi s'-o 'mbrăţişeze.

— Ştiam eu că are să-i fie aşea de rĕu?

— De ce nu aţi dat-o lui Valerianu?

— Tată-sĕu nu voeşte.

— Şi dumneata voeşti?

— Adică nici eu; Valerianu n'are decăt patru mii de galbini, şi ştii cât 'i de nesigură cultivarea pămĕntului.

— Impotriviţi-vĕ dacă voiţi s'o omorâţi.

— Nu mai moare nimenea de dragoste; bunăoară tu ai murit?

— Eu o cunosc pe Maria mai bine decât dumneavoastră şi vĕ sfătuesc să-i faceţi pe voe, căci alt-fel va fi rĕu.

Iorgu nici nu zise ziua bună lui Hristea şi-i aruncă o privire din cele mai dispreţuitoare. Pe de altă parte, el alergâ la Valerianu şi-l rugă să nu părăsească Peatra, să scrie regulat in fie care zi Mariei şi să aibă nădejde in mijlocirea sa.

— Dacă nu-i lua tu pe Maria, te 'ncredinţez cel puţin că n'are s'o ia nimenea altul; nu înţeleg ce poate fi această orbire a părinţilor mei; lasă că am să descurc eu iţele tălharului de Cozmescu!

Era prin luna lui Aprilie; zilele se urmau cu repeziciune, postul cel mare era mai pe sfirşit, căci sosise şi Dumineca Floriilor; acum intrase lumea 'n sĕptămâna patimilor şi toţi creştinii pravoslavnici se puseseră pe rugăciuni şi ispăsenie.

Unii nenorociţi 'şi vîrîseră in gănd să postească tot timpul căt se scurge de la sfărşitul căşlegilor şi pănă 'n ziua de Paşti, adică şapte sĕptămăni! Intre aceştia erau, afară de partea duhovnicească, maiorul Protici, cuconul Dimitraki, Lascaraki Petreanu, Hristea Cozmescu, care nu lipsea nici o dată slujba de la biserică şi 'n zilele cele mari să ducea chiar pe la mai multe; la Paşti nimenea nu avea lumănare mai groasă decăt dĕnsul; insfărşit Frăsina Alimpici şi Aristiţa Uluceanu. Cea laltă lume nu postea decăt Mercurea şi Vinerea, greşeală foarte mare şi de care trebuia să le fi ţinut in samă la judecata cea de pe urmă; nu e vorba, in sĕptămăna patimilor toţi căutau să se intreacă 'n post şi smerenie, afară de tinerimea asta nouă, fără suflet şi fără credinţă. Chiar din cei vechi, căţi-va nu se mai ţineau de vechile obiceiuri, precum Mitică Forăscu, Marinescu şi Buduşcă; cu atăt mai puţin le băgau in seamă oamenii civilizaţi ca prezidentul Sotir, ca substitutul Săcultea şi ca duşmanul sĕu de moarte Arghir. Aceşti tineri erau «imbibaţi» de ideile veacului al nouĕsprezecelea, le părea foarte rĕu că nu se născuseră in al doĕzecelea, şi credeau că omul se trage din momiţi, socoteau că libertatea este totul intr'o ţară, ceea ce făcea adeseori pe Arghir să zîcă:

— A da Dumnezeu şi s'o face şi la noi o dată republică; cu parul am să dau in capul lui Săcultea!

Iorgu şi Zloţescu, intors şi el de la munte, nu posteau, dar nici nu făceau atăta gură ca cei-

lalţi şi se fereau mai cu seamă a'şi bate joc de obiceiurile celor bětrăni.

— Da ce are soră-ta bre? intreba Petrache pe věrul sěu.

— Ei, nu ştii ce are! tu ai ghicit mai bine decât mulţi la ce au s'ajungă relaţiile dintre Maria şi Leon.

— Pentru că am avut dreptate, să-ţi mai spuu ceva: măta tot e incurcată cu lipciofleandura cea de advocat şi se teme straşnic de Cozmescu să n'o dea pe faţă; in realitate insă ea nu uraşte pe Valerianu.

— Aşa mi se pare şi mie; vezi, poate om izbuti să facem ceva cât vom sta aici in Peatră, şi dacă nu mě 'nşel, ai să stai mai multişor, căci ţi-or făgăduit mai mulţi ţěrani o mică bătae... nu ştiu pentru ce.

— Pentru o altă demoazelă din sat, nepoata lui musu Gavril; n'am vězut incă aşa ţěrani ceapcăni ca cei dela voi; nu poţi să le iai un ban ori să le faci curte la vre-o femee fără ca să-ţi găseşti beleaoa 'ndată; dar tot am s'o scot eu la capăt mai la urmă. Pe dihania cea de Irina de-aş pune măna, zěu că nu mi-ar prinde rěu.

— Până aici; pe děnsa mi-am pus eu ochii de mult şi nu-ţi dau voe să te legi de ea; ai chitit pe semne că nu e Fulger acolo, de nu-i dai pace iară.

— S'a dus să rescoale ţěranii de dincolo; am să-l părăsc in toate părţile, doar voiu scăpa de el. Cât despre Andrei, ştiu eu cum să mě descotorosesc.

— Lasă şaga bre şi dă-i pace.

— Ţi-ai găsit ; am degănd să mĕ 'nsor cu ea.

Prin toate casele era un calabalîc nespus din pricina văruitului, a măturatului şi a lustruitului; bucătăriile gemeau de trebăluiri : fie-care cucoană se silea să aibă cozonacii cei maĭ crescuţi şi mai gustoşi, paştele cele mai bine făcute, ouĕ roşii frumos increstate cu fel de fel de semne. Gospodinele cele mai cu nume din Peatra se 'ntălneau pe la denii şi 'şi impărtăşeau una alteia izbănda sau neizbănda strădănuirilor lor...

— Cum ţi-or eşit cozonacii soro? intreba cucoana Aristiţa Uluceanu pe femeea doctorului Marinescu, tocmai in seara cănd se scotea aerul.

— Vai de mine! cănd ai şti ce-am păţit! ori drojdiile au fost rele, ori la plămădit s'a 'ntĕmplat ceva, nu ştiu ; in sfărşit, ştiu c'or eşit rĕi şi pace bună; doui numai i-am putut scăpa, şi aceia o leacă arşi.

— De, de ce nu m'ai intrebat pe mine; n'ai aflat că's cam meşteră in asemenea treburi ?

— De unde putea măcar să-mi treacă prin minte una ca asta!

In sfărşit sosi şi Sămbăta Paştilor ; in spre seară toată lumea era nelinişlită, cum se 'ntĕmplă de obiceiu in asemenea imprejurări. Cei mai turburaţi erau Arghir şi Săcultea, căci in acea seară trebuea să se 'ntălnească cu Profira la biserică. Amăndoi 'şi ştersese ceasuri intregi hainele, dojeniseră pe slugi din pricina relei văxueli a ciobotelor. Săcultea 'şi cumpărase o cravată roşie şi 'şi făcuse o pereche de pantaloni intocmai ca ai lui Iorgu, care era regele modelor in Peatra. Arghir se măgulea cu ideea că va sdrobi pe duşma-

nul sĕu prin cămaşa lui cu «jabouri» cumpărată anul trecut la iarmaroc la Roman; cămaşa aceasta nu-o pune decât la zile mari. Ei adormiseră amĕndoi alintaţi de visurile cele mai plăcute, cu straele aşezate binişor lăngă dĕnşii pe un scaun şi după ce avuseră rijea de-a pune ciobotele pe masă, pentru ca să gnu se feştelească.

Spre biserica de căpetenie a Petrii se 'ndrepta lumea cea mai bună din oraş; in scurt timp toate stranele fură prinse şi cei-lalţi se grămădeau in picioare cum puteau; bărbaţi, femei şi copii stăteau ticsiţi unul lăngă altul cu lumănările in mănă, aşteptănd momentul invierii. La inceput slujba nu e prea frumoasă şi lumea era cam somnoroasă, aşa incăt mulţi căscau, alţii vorbeau; pe ici pe colea se vedeau străngeri de mănă.

— Ce faci Petrăchel?

— Şed. Dar mata?

— Bine, mersi.

Mai mulţi tineri rideau intr'un colţ, şi printre toţi strălucea mai cu seamă Arghir cu cămaşa lui; el şedea cu spatele spre altar, se uita cu dispreţ la popă şi la dascăli şi căuta să atragă privirile asupra sa. Mai multe cucoane bĕtrăne, printre cari cucoana Nastasica Bogoslov, erau supărate de această purtare a substitutului şi vorbeau intre ele clătinănd din cap.

Indată ce preotul eşi cu invierea din altar, lumănările incepură a se aprinde una căte una in biserică; cucoana Nastasia o aprinse mai ăntăi pe a ei, apoi femeea prefectului, cuconul Dimitrachi, Profira Petreanu, cucoana Agripina şi aşa mai departe, pănă ce veni rĕndul şi prostimei şi calici-

mei, ce stătea ascunsă și tupilată prin fund și in pridvor. Curĕnd preotul eși și ceti evanghelia afară, și la strigătul sĕu : «Hristos au inviat!» sute de glasuri respunseră in lăuntru și afară : «adevĕrat au inviat!» Lumea neobicinuită din biserică, veștmintele aurite ale preoților, veselia și aerul de serbătoare ce strălucea pe fețele tuturor, făceau ca un simțimĕnt adĕnc și nepătruns să se reverse chiar in sufletele celor necredincioși. Pentru o clipă, cu toții uitau patimile lor urăte, intrigile de tot soiul și necazurile de toate zilele, și cu mintea mai ușurată, cu inima mai liniștită, parcă așteptau venirea unui traiu mai bun. Afară se auzeau pocnituri și detunături de pistoale; orașul Peatra era n picioare; o mișcare neobicinuită domnea pe stradele odinioară deșerte; poporâmea intreagă se sculase ca să serbătorească cum se cuvine Invierea lui Hristos!

Mai frumoasă și mai adĕnc mișcătoare era serbarea pe la țară, pe deosebitele plaiuri ale județului, unde credința e mult mai tare și vechile obiceiuri mult mai inrădăcinate. Felicitările incepuseră deja in biserică, cănd un țipet se auzi : o femee căzu leșinată, de sigur din pricina căldurei, ziceau unii. Era Maria Negradi, pe care fratele ei și cu Zlotescu o scoaseră afară. Curĕnd după dĕnsa eși și-un tĕnĕr galben la față.

— Aista-i cel care o ceruse, șopti Aristița Uluceanu la urechea femeii lui Prisăceanu, și vestea sbură 'ntr'o clipă dintr'un capăt in cel-alt al bisericei.

Negradi se sculase din pat de vre-o douĕ zile și nefiind incă destul de bine spre a putea mer-

ge la biserică, se plimba incet prin casă; mare fu supărarea sa când vĕzu pe Maria pe jumĕtate moartă; era aproape să se 'mbolnăvească din nou. El ţinea foarte mult la fiica lui; cu toate acestea, banul 'i orbea intru atât vederile incât nu lua seama că, voind să-i pregătească, in unire cu Agripina, un viitor strălucit, lucra la uciderea ei in timpul de faţă.

Agripina stăruia mai cu seamă ca Maria să ia pe Cozmescu. şi Negradi asculta orbeşte tot ce'i spunea ea, pe lângă că se lăsa să fie prins de ademenirile lui Hristea.

— De s'ar mai indulci ceva timpul, să putem pleca indată la munte; aerul are să facă mult bine Mariei şi depărtarea are să-i pricinuească uitarea stropşitului acela de ungur, zicea Negradi lui Hristea după vre-o douë zile.

— De unde naiba i-a mai venit să se aşeze in Piatra? Trebue să fie cineva lipsit ca să se ţie aşa grapă de-un lucru ce nu-l poate avea. Mi se pare că şi cuconul Iorgu e cam de vină la toate acestea: dumnealui l'a adus in casă de-a intors minţile fetei, şi chiar după atâtea bazaconii, in loc să nu'i mai vorbească, 'i tot ena-mu che ena-su cu dênsul. Şi acuma, după cât vĕd, lucrează cu mustăţatul impotriva mea; dar lasă, mi-o cădea el vre-o dată drăguş la căuş.

— Da eu am făcut ce-am putut; doar n'am să'mi omor fata.

— Bine, bine; 'i vedea dumneata mai incolo.

Ceea ce zădărnici planurile lui Hristea pentru cât-va timp, fu svonul ce se respândise in oraş, pricinuindu'i puţină cinste şi multe incurcături.

Se zicea că fostul primar trăia de mult c'o ţigancă din casă, anume Zamfira, mai întăi slugă ş'apoi ajunse a 'nlocui pe reposata cucoana Raluca. Ea era foarte frumoasă şi de-o şiretenie neauzită, aşa încăt isbutise să aibă multă înrîurire asupra lui Cozmuscu; acesta o încredinţase că nu se va mai insura de-a doua oară şi că'i va lăsa pe viitor deplină putere 'n casă. Când auzi ţiganca că Hristea umblă după insurat şi că şi-a pus ochiul pe Maria Negradi, se făcu foc şi firea ei sělbatică se arătă in toată puterea. In furia ei se repezi asupră'i c'un cuţit, şi l'ar fi ucis fără cea mai mică cruţare, dacă Hristea, inspăimĕntat, nu s'ar fi dat cu iuţeală intr'o parte; ţiganca s'aruncă din nou şi cu mare greutate fu astămpărată de doi oameni ce treceau pe uliţă şi cari, auzind strigăte neobicinuite, săriseră intr'ajutor.

Hristea nu isbuti s'alunge pe ţigancă din casă. Intr'o zi o umflă pe sus şi puind'o cu deasila intr'o trăsură, o trimise la ţară; nu trecură insă douĕ zile şi ea veni inapoi c'o falcă 'n cer şi cu una 'n pămĕnt, ameninţănd din nou pe Hristea că'l va omori, că va da foc casei şi altele de-acestea, dacă nu va părăsi orice gănd de insurătoare.

In acest timp, Valerianu trimisese o scrisoare Mariei prin ajutorul lui Iorgu:

«E hotărit; peste căteva zile trebue să plec, deşi plin de durere şi ducĕnd o rană 'n suflet, ce cu greu se va tămădui; eu nu mai am drepturi asupra unei inimi care a fost odinioară a mea, căci cred că mĕ vei uita; inima mea singură trebue să sufere. Te-am iubit şi te iubesc incă, şi aşi fi jertfit orice pe lume acestei iubiri; dar soarta, vo-

inţa unor oameni nesocotiţi, intrigile şi calomnia, mĕ silesc să mĕ despart de aceea pe care ar fi trebuit s'o am vecinic lăngă mine. Fiindcă totul s'a sfârşit, fiindcă orice nădejde 'n viitor s'a sfărămat, îţi trimet aici cele din urmă rĕnduri, rugăndu-te să mĕ uiţi, să uiţi tot ce s'a petrecut intre noi. Adio, fii fericită! — Leon Valerianu».

Adoua zi, Valerianu primi respunsul de la Maria, pe care d'abea putu să'l citească, fiind că scrisoarea era scrisă c'o mănă tremurătoare şi ştearsă pe jumĕtate de lacrămi:

«Orice nădejde nu e pierdută; eu nu'mi voiu intoarce nici odată jurămĕntul ce l'am dat, şi te rog pentru toţi Dumnezeii să nu pleci şi să stărueşti ca, cel puţin de nu vom reuşi să aducem la indeplinire dorinţele noastre, să mĕ aperi de Hristea şi de cei ce'mi vor rĕul; acum vĕd că n'am pe nimeni in lume, afară de dumneata. — La revedere». «Maria».

Scrisoàrea Mariei şi cu incurcăturile lui Hristea făcură pe Valerianu să spere din nou.

Vremea se indulcise; omătul, gerurile şi vijeliile iernii făcuseră loc ploilor şi umezelii; zăpada se topise, apele erau desgheţate, riurile crescuseră, umflate fiind de nenumĕratele părae ce se scoborau din munţi. Iarba eşise pretutindeni şi plăcerea se revărsa 'n suflet la vederea cămpiilor ş'a dealurilor iarăşi verzi şi iarăşi tinere; brazii păreau că strălucesc şi mai tare şi cea mai mare parte din ceilalţi arbori incepuse a 'nfrunzi; bĕtrănul Ceahlău, ce nu'şi lĕpădase incă haina sa de iarnă, făcea să pară şi mai inveselitoare reinvierea naturei inconjurătoare.

Prin toate locurile, mii de vietăţi incepură să iasă la lumină: gândaci, furnici, fluturi se mişcau in aerul cald, şi din zarea albastră şi imflăcărată de razele soarelui veneau intr'una cărdurile de pasrile

In aer ciocârlia, pe case rândunele
Pe crengile pădurii un roiu de păsărele
Cu-o lungă ciripire la soare se'ncălzesc
Şi pe d'asupra bălţii, nagăţii se'nvêrtesc.

Ah! iată primăvara cu sinu'i de verdeaţă!
In lume-i veselie, amor, sperare, viaţă,
Şi cerul şi pămêntul preschimbă sărutări
Prin raze aurite şi vesele cântări!

Pe la toate moşiile, prin sate, era o mişcare neobicinuită, se părca că lumea iese din amorţeală dup'un somn indelungat; de la vatră şi de la odihna prelungită şi fără nici un folos, ţeranii eşeau iar să se pună pe lucru, pe muncă grea şi ostenitoare.

Iorgu şi cu vêrul sêu Petrache Zlotescu să intorseseră la munte; dar in fie-care zi veneau in Peatra oameni şi slujbaşi din Lunceşti să ia porunci de la Negradi sau să-i impărtăşească deosebite veşti. Cuconul Alecu, deşi incă slab şi ceva mai imbêtrânit, să insănătoşise pe deplin şi se indeletnicea cu sirguinţă de trebile moşiei. El incepu să se arate mai rêu de cât inainte faţă cu ţeranii şi cei lalţi oameni de la munte, cari atârnau de dênsul. Ţinta sa erea de-aşi reface averea cu ori ce preţ şi de-aceea trata fără cea mai mică milă pe acei cari nu i-ar fi făcut lucrurile pe gust; când

auzea că cutare treabă nu merge bine, că cutare ţĕran a greşit intru ceva, el se mănia cumplit şi striga:

— Lasă, că m'oiu intoarce eu earăşi la munte!

Intr'o zi sosi la curte domnul ferşter Carl Terek, idicul lui Negradi de căt-va timp, din pricina răvnei cu care 'şi implinea datoria şi a cruzimei ce arăta către ţĕrani...

— Hristos a inviat, domnule Carl!

— Brava lui! tare formos la dănsul...

— Ce veste te aduce pe la noi?

— Ţarani fură lemne la pudure...

— Aşa? le voiu arăta eu; pe care 'l vei prinde dumneata ori pădurariul, să-i impuşti ca pe nişte căni...

Vĕzĕnd că trebile nu merg strună cum 'i-ar fi plăcut lui, Negradi se hotărî să plece căt mai curĕnd şi alese cea intăi zi frumoasă de la inceputul lui Mai. La munte se făcuse deja pregătire pentru primirea lui şi vestea rĕspăndindu-se in sat, aduse mare turburare printre ţĕrani, cari auziseră de hotărîrea şi de vorbele boerului pe socoteala lor.

Ziua pornirii sosi, cucoana Agripina remase cu Maria 'n Peatra incă pentru vre-o căte-va sĕptămăni, aşteptănd să se incălzească timpul bine pentru ca să nu primejduească sănătatea fiicei sale; dar ea rĕmase mai mult pentru a asculta de sfaturile lui Hristea şi pentru a se putea intălni mai uşor cu iubitul ei Mitică Forăscu. Negradi 'şi luă ziua bună de la prefectul Manolache Grozăvescu, care 'l felicită pentru deplina insănătoşare şi-i ură noroc şi imbelşugare.

— Dar cu politica cum rĕmâne, cucoane Alecule?

— Politica nu-mi ajunge mie acuma? Până ce nu m'oiu înfiripa din nou la munte, să ştii că nu-mi bat capul cu deputăţia.

— Ei lasă că ai concediu pentru caz de boală; dar la toamnă a da Dumnezeu şi-i putea merge la Cameră; până atunci poţi să te razemi in guvern când vei avea nevoe de ceva.

Negradi lăsă pe cuconul Dimitraki in Peatră să-i caute de cele-lalte interese ale sale şi rugă pe Hristea să ia sama la Agripina şi la Maria şi să-l inştiinţeze indată ce ar prinde veste de ceva.

— Ăra, cucoane Alecule, mai ai nevoe să mĕ mai rogi? Nu ştii cât ţin eu la dumneata! Te-aşi ruga şi eu numai să nu laşi pe Iorgu să vie prin Peatră, căci 'mi sminteşte totdeauna socotelile.

— Dar cu chestia imprumutului cum remâne?

— Ţi-am mai spus' vĕzĕnd şio: făcĕnd.

Vasile vizitiul era insărcinat să ducă pe boer la munte; trăsura trăsese la scară şi caii băteau pămĕntul nerăbdători ce erau să pornească. Timpul era strălucitor: un soare de vară umplea vĕzduhul de lumină şi de viaţă, şi 'n aerul cel rĕcoritor simţeai că ţi-se umple pieptul de plăcere şi sănătate.

Negradi 'şi luă dearĕndul ziua bună de la Agripina, de la Dimitrachi şi de la Maria, care 'l sărută de o mulţime de ori şi-i făgădui că va veni la munte cât se poate de curĕnd.

— Acolo-i de noi, fata mea! să vezi cum ai să te faci de bine şi cum ai să uiţi toate.

— Cât despre aceasta nici o dată!

Curĕnd după aceea, Negradi făcu semn vizitiului.

— Hi!

Câte gânduri nu trecură prin mintea lui tot timpul cât dură călĕtoria! El scăpase cu greutate din ghiarăle morţii şi inceputul ruinei trecuse pentru 'ntâiaşi-dată pragul casei sale, care nu vĕzuse, in termen de zeci de ani, decât imbelşugare şi propăşire. Dar ce-i păstra oare soarta? O reinsănătoşare deplină? refacerea averii sale? ori ruina intregei bogăţii?

Şi nouri treceau pe frunte-i, şi ochii lui parcă priveau cu groază, pe când câmpiile roditoare şi cerul albastru se intindea la nemărginire inaintea lui!

XII

— S'a intors boerul! s'auzea pretutindini pe moşia lui Negradi, şi ţĕranii aşteptau cu nedumerire să'l vadă cum are să iea lucrurile şi 'n ce fel are să se poarte cu dênşii. Vechilul de mai nainte, Adam Lepşischi, părăsise de vre-o douĕ luni Lunceşti, şi lăsase toate treburile intr'o neorĕnduială cumplită; condicele nu mai fuseseră ţinute in timpul cât stătuse Iorgu cu Adela la Paris, aşa incât nu mai puteai da de rostul nici unei socoteli; pe lângă aceasta, şi o sumă de bani destul de insemnată lipsea din casă; toate cercetările lui Iorgu şi-ale lui Negradi rĕmaseră zadarnice: Lepşischi nu se găsea nicăiri. Bĕtrânul grămătic Velnescu fu şi el invinovăţit că ar fi făcut oare-cari tâlhării şi fu dat afară din slujbă; el căzu in genunchi inaintea lui Negradi, rugându-l să aibă milă de dênsul, fiind că e slab şi bolnav, că nu e mult

decănd a fost dat afară de la primărie prin intrigele lui Budușcă, că 'și-a perdut ori ce drept la pensie și că prin urmare e nevoit să moară de foame. Negradi 'i respunse cu mănie și bietul Velnescu, alungat de la curte, batjocorit de țĕrani, să intoarse desnădăjduit in Peatra, pentru a cerșetori iară vre-un post. Cei-l'alți ingrijitori și slujitori remaseră, care cu leafă micșorată, care cu ingreuiarea sarcinelor sale. Jupănul Ștrul Aisfeld se vĕzu și el cu căștiul suit, și toate plăngerile și văetările sale nu isbutiră să induplece pe stăpănul moșiei.

— I-i da și dumneata rachiu mai prost, 'i zicea Negradi.

— Mai prost? nu pot să dau mai prost decăt atăta.

O mulțime de cai fură vĕnduți peste granița, așa incăt frumoasa herghelie de la munte remase aproape goală; aceasta supără mai cu seamă pe Iorgu, care se deprinsese să aibă grajdul tot-deauna plin; el era nevoit acum să-și caute plăcerile in alte părți, să se intreacă cu Zlotescu in ademenirea și coruperea femeilor și fetelor de prin sat.

Căte-va zile după reintoarcerea sa, cuconul Alecu făcu o călĕtorie pe toată intinderea moșiei sale; el era insoțit de subprefectul Anton Cămărăscu, de Iorgu, de primarul Iordachi Nemțeanu, o fostă slugă a lui Petreanu, și de vĕtaful Niculae Brusture; acești doi mergeau călări in urma trăsurii boerului.

Prin toate locurile, lucrul se incepuse: Romănii eșiseră pe cămpul neted cu plugurile lor și brazde lungi se inșirau pretutindini prin bătătură, feciorii

boereşti şi pristavii de pluguri umblau incoace şi 'ncolo, indemnând pe unii, chemând pe alţii; pe une locuri se vedeau şi femei lucrând, ear altele aduceau merinde din sat pentru bărbaţii lor. Pe la pădure incepuse tăerea vênjoşilor arbori de munte şi dealungul Bistriţei herăstreele erau puse din nou in mişcare; butuci mari şi neciopliţi de brad se prefăceau pe nesimţite in tavanuri tăiete frumos şi regulat. Pe unde trecea boerul, ţĕranii se opreau şi steteau smernă cu căciula 'n mâni, alţii mai de casă veneau să-i sĕrute măna.

Negradi le dedea bine a 'nţelege la toţi că nu au să mai meargă lucrurile aşa de uşor ca mai nainte; fie-care trebuea să muncească din resputeri, dacă voea să-o ducă bine cu dênsul şi să nu 'şi facă zile fripte.

— Numai atăta aţi lucrat astăzi? intrebâ el pe oamenii dela un herăstrău.

— Sĕrut măna, cucoane, n'am putut lura mai mult astăzi din pricină că nu prea vine apă.

— Cum nu vine apă? dacă acum primăvara vĕ plăngeţi de apă, ce o să mai ziceţi când o fi secetă? Ia'n ascultă măi: să dea dracu să vĕ mai puneţi pe tănjală, că vĕ sfărăm ciolanele! aţi auzit?

— Apoi de, cucoane...

— Nici un cuvênt! am să trimet pe Neculae, şi dacă-o fi tot aşa, apoi vai de capul vostru.

Şi Negradi trecu mai departe; intr'un loc un ţĕran adormise din pricina oboselei şi poate şi findcă bĕuse ceva; vuetul trăsurei nu putu să-l trezească, aşa incăt el sta intins la pământ cu capul pe o cofă.

— Scoală tigoare! răcni Neculae Brusture lovindu-l cu coada harapnicului.

Ţĕranul sări in sus şi căuta să 'şi vie 'n fire.

— Nu-i destul că n'aţi făcut nimica toată earna, tot nu v'aţi săturat de somn?.. Inaseamnă-l, Iorgule... cum te cheamă?

— Ilie sin Mitru.

— Neculae, scarpină-l o leacă la ureche, ca să prindă minte! Aşa! acum du-te şi te mai imbată ca un porc...

— Ei destul! strigâ Iorgu, dă-l la dracu, că i-o fi de-ajuns.

— Nu mai lipseşte nimeni dela lucru? intrebă cuconul Alecu pe subprefect.

— Dar cum să nu lipsească! Ţi-ai găsit! tălharii tot tălhari: sunt vre-o zece cari au luat bani incă de anul trecut şi nu-i chip să le mai dai de urmă...

— Cum asta? şi aveţi să-i lăsaţi aşa?

— Până acum am prins numai doi, cucoane Alecule; cei-lalţi sunt peste graniţă, dar o da Dumnezeu şi-om pune măna şi pe dĕnşii, respunse domnul primar Iordache Nemţeanu.

— Si ce-ai făcut cu dĕnşii?

— I-am inchis la primărie; aveţi să-i vedeţi cănd veţi trece pe-acolo.

Soarele era acum in cruce la amează, adică vremea prănzului, cum zic ţĕranii; razele sale calde indemnau la odihnă; plugurile zăceau pe coaste, ear flăcăiaşii erau insărcinaţi să măne boii pe la izvoare şi să ingrijească cu păscutul lor la imaş. In curĕnd Negradi plecâ spre primărie, unde 'l aştepta notarul Petrachi Zlotescu.

Satul era aproape pustiu ; la o cărciumă numai se auzeau vorbe şi vuete ; jupănul Iţic Aisfeld, fratele jupânului Ştrul, ce ţinea cărciuma dela pod, căuta să se 'nţeleagă cu mai mulţi ţĕrani, cari voeau să-şi pună sumanele amanet. Alţi jidani steteau afară şi se tocmeau cu o ţĕrancă pentru nişte găini.

— Serup măna, conu Alecu, ziseră jidanii inchinăndu-se până la pămĕnt când trecu boerul pe dinaintea lor.

— Să vii şi tu pe la curte să ne 'nţelegem, zise Negradi lui Iţic.

— Se me 'nţileg ? pintră ci ? intrebă jidanul cu glasul lui trăgănat.

— Lasă că'i vedea ; doar n'am să-ţi vorbesc acii... Jidanul se 'ngălbini, ştiind bine că boerul are de gând să-i sue şi lui căştiul ca şi fratelui sĕu Ştrul.

La primărie, Petrachi Zlotescu eşi 'naintea moşului sĕu.

— Bonjur, moş Alecachi... dar ce vĕnt te-au adus pe la noi ? poftim intră... jupăne Iordache, porunceşte să facă cafea moşului...

— Ce faci Petrăchel, intrebâ subprefectul pe notar.

— Sunt foarte ocupat, mon cher, toată ziua cu administraţia ! nu-i aşa jupăn Iordache ?

— Bată-te să te bată, cucoane Petrachi, că tare mai eşti mucalit !

— Unde-s ţĕranii cei doi ? intrebă Negradi pe primar.

— Eacătă-i aici.

Curĕnd intrară in odae doi oameni, cari-şi in-

vërteau căciulele 'n mănă şi ţineau ochii plecaţi in jos.

— Ei, ei, aşa-i c'aţi codălghit'o, le zise notarul. Ţëranii tăceau.

— Căte parale aţi primit voi? intrebă Negradi restit.

— Căte opt-zeci de lei.

— Şi după ce-aţi păpat banii, aţi socotit că cel mai nemerit lucru e să o ştergeţi la papuc?

— Sërutăm mănile cucoane... dar să vezi mata... pentru că.....

— Nu ştiţi că'mi stă 'n putinţă să fac ce oiu vrea cu voi?... Aşa'i ori nu'i aşa? apoi atunci de ce-aţi vrut să më trageţi pe sfară?

— De cucoane, paralele ni-le-a'ţi dat ca să plătim birul, doar nu ne-am folosit noi de ele; dar şi mata cei să'ţi lucrăm prea mult; dacă n'om avea şi noi măcar o zi de răgaz să ne putem ingriji de pămënt, apoi suntem peritori de foame.

— Nu vrau să ştiu de asta; v'am dat bani, da ori nu? Mie 'mi trebue lucru, ori vë dau pe măna lui Anton.

— De, mata poţi face cu noi orice; numai vë sërutăm mănile, s'aveţi milă şi să nu cereţi atăta dela noi... iacă Ştrul ne cere parale pe de-o parte, dup'aceea mai dă la bir, mai păzeşte la graniţă... dac'o merge tot aşa şi ne-o remănea şi pămëntul nelucrat, avem să luăm lumea 'n cap.

— Vorbă multă sërăcie; Anton, să mi'i regulezi dumneata cum ştii; dacă nu vor voi să iasă măne dis-de-dimineaţă, să'i scoţi cu dorobanţii; auzitu-m'ai?

— Las' pe mine, cucoane Alecule.

— Ei, acum ieşiţi afară, şi să dea dracu s'aud ceva rĕu de voi!

Curĕnd după ce ieşi Negradi, veni la primărie un posesoraş din apropiere să se jeluiască pentru un ţĕran, care-i luase bani mai inainte şi acum nu vrea să muncească. Bietul posesor alergase mai intăi la subprefect, care'l trimise la primar; acesta 'l indreptă la sub-prefect şi subprefectul din nou la primar.

— Nu ţi-am dat, bre, o mulţime de bani? intreba posesorul pe ţĕran dinaintea primarului ş'a notarului Petrachi Zlotescu.

— Ce să'mi fi dat? Nu mi-ai dat nimic.

-- Pune'l să jure, domnule primar...

— Asta nu'i treaba mea...

— Cum nu'i treaba dumitale... de ce eşti pus aici?

— Dacă zice omul că nu i-ai dat parale, se vede că nu i-ai dat.

— Judecă măcar dumneata, domnule notar, dacă n'am dreptate?

Dar Petrachi Zlotescu habar n'avea de cele ce se petreceau; el stetea tologit pe-o laviţă şi se uita la cercurile deschise de fumul ţigării sale.

— Bine, dacă'i aşa, mi-oiu face dreptate singur.

Iordache Nemţeanu nu voea să facă treabă degeaba unui om de care n'avea nevoe; Negradi era altceva: proprietar mare şi deputat! pe de altă parte Nemţaenu avea trebuinţă de votul ţĕranului la noua alegere, şi nu voia să şi'l instrăineze.

Peste căteva zile insă, posesorul prinse pe ţĕran şi'l bătu pănă ce'i jură că are să'i lucreze pentru toţi banii primiţi.

Mulţi din ţěranii lui Negradi erau smomiţi de vecinul sěu Victor Păsăreanu, care avea nevoe de o grămadă de braţe. Păsăreanu era proprietar de moda nouă; el nici nu bătea oamenii, nici nu-i inşela când aveau nevoe de bani ca să'şi plătească birul, silindu'i să-i lucreze toată vara pentru o sumă neinsemnată. La inceput el perdu mult, fu inşelat adeseori, dar cu timpul oamenii incepură să vadă deosebirea intre cum erau trataţi la děnsul şi cum sufereau la ceilalţi boieri, aşa incât veneau la Păsăreanu chiar de pe moşiile depărtate şi'l ascultau orbeşte. Victor invăţase agricultura la Grignon, in Franţa şi-şi administra moşia intru'n chip deosebit; avea maşinele cele mai bune, ingrăşa păměntul şi adusese buhai şi berbeci din cele mai bune rase. El căştiga astfel indoit decât ceilalţi proprietari, şi din pricina asta era urât de děnşii.

— Urma alege, zicea Negradi fiului sěu.

— Mi se pare c'o să i se aleagă foarte bine, respunse Iorgu; acum are de gând să facă câteva fabrici, una de dubălărie şi alta pentru sfori şi curmee.

— Fabrici! fabrici! par'c'a nebunit... aceste lucruri nu ajung acuma Moldovenilor? Ascultă-mě pe mine, bre; dacă nu s'a irosi toată averea lui până la anul, 'mi pun gâtul!

Soarta locuitorilor dela munte au inceput să se apropie de aceea a ţěranilor dela câmp. Ce contrast intre frumuseţea priveliştelor din Carpaţi, intre bogăţia firei incunjurătoare, şi reaua stare a ţuţuienilor! Faţa lor e tot vioaie, obiceiurile lor sunt aceleaşi ca şi mai nainte, hainele lor bat tot atâta la ochi; dar necazurile nu'i părăsesc; biru-

rile sunt tot mai grele, administraţia e tot aceeaşi, proprietarii nu se fac mai buni şi jidanii se fac din ce in ce mai rĕi. Slujba de călăraş pe mulţi ii sĕrăceşte şi trimiterea copiilor la şcoală ii lipseşte adeseori de un braţ de ajutor. De relele şi de nevoile lui nimeni nu se ingrijeşte, căci ce este ţĕranul român pentru mulţimea funcţionarilor şi-a ziariştilor noştri? O ființă abstractă, bună cel mult pentru a sluji la facerea de fraze umflate şi patriotice. Pe ţĕranul adevĕrat insă, ființă de carne şi de oase, nimeni nu'l cunoaşte de-aproape, nimeni nu ştie ce gândeşte el şi cari ar fi adevĕratele lui trebuinţe. Câte comori insă nu zac ascunse in sufletul seu, cari astăzi iau o direcţie rea şi cari ar da roadele cele mai imbucurătoare dacă am şti să le apreţuim şi să le desvĕlim!

Firea se 'mpodobea din ce in ce cu culorile cele mai strălucite, şi aerul recoritor al munţilor umplea văile şi dealurile de sănătoasa lui adiere. Zilele de muncă se urmau fără curmare; după arat, semănatul.

Semănătorii harnici cu sacul subsuoară,
Păşesc in lungul brazdei pe fragetul pămĕnt;
Pe culme, pe vălcele se sue şi coboară
Svărlind in a lor cale sămânţă după vĕnt.

— «O mie!» zice unul menind cu veselie.
— «Noroc şi roadă bună» adaugă un alt.
«Ca vrabia de toamnă rotund spicul să fie!
«Ca trestia cea naltă să fie paiul inalt!

«Din zori şi până'n noapte tot grâul să resară;

«In el să se ascundă porumbii osteniţi,
«Şi când flăcăi şi fete vor secera la vară
«In valuri mari de aur să 'noate rĕtăciţi!»

Sămănătorii veseli spre fund inaintează,
De-a curmezişul brazdei boroanele pornesc,
Şi grapele spinoase deaproape le urmează,
Ingroapă 'ncet sămânţa şi câmpul netezesc.

Una din casele cele mai chipoase şi mai bine ţinute din sat era aceea a Smarandei Fagur, vĕduva unui răzaş mort de vre-o doi ani de lingoare. Ce n'ar fi dat Smaranda ca să'l scape! dar toate străduinţele sale remaseră zadarnice: doctorul de plasă Arghir nu venea nici odată prin sat şi nici o babă de prin imprejurime, cu toate descântecele ei, nu isbuti să'l indrepte. Smarandei 'i remăsese oare-care avere: o casă cu ograda ei, mai multe fălci de pămĕnt şi vite indestul. Ea tocmise un argat care'i ingrijea de pămĕnt şi ţinea un flăcăiaş pentru vite. Toată iubirea şi dragostea ei se revărsase acum asupra unicei sale fiice, Irina, pe care o logodise de curĕnd cu Toader Fulger, răzaş ca şi dĕnşii, om cu stare, dar prea aplecat spre vĕnătoare şi pribegire din ţinut in ţinut.

Locuinţa Smarandei era de vĕlătuci, avea un acoperemĕnt foarte bun şi fereşti câte cu patru geamuri, prispele erau in totdeauna curate şi un brău albastru incingea casa de jur imprejur. In mâna dreaptă era cuhnia şi o cameră, ear in stânga se afla odaia ei şi aceea a Irinei. In năuntru vedeai un pat curat şi, când era strâns, ticsit de perine, ce se ridicau aproape cât un stat de om; pe

urmă o masă curată cu fața ei, laițe acoperite cu lăicere și țoluri, in părete erau aninate icoanele sfântului Niculae și-a sfântului mucenic Ioan, și apoi mai incolo deosebite portrete cumpărate de reposatul răzaș in Peatra, la Roman și la Iarmaroc la Fălticeni.

Smaranda și cu fica ei erau in totdeauna bine imbrăcate; cea de 'ntăi umbla imbrobodită, cea de-adoua purtând două cozi strâns impletite. Irina avea cămăși de borangic, fuste de cit pembii și cafenii, ear cerceii și inelele sale erau râvnite de multe fete din sat.

Intr'o sară erau adunați la Smaranda mai mulți megieși și vorbeau despre intêmplările zilei,

— Ce-o fi insĕmnând și mânia asta a boerului de când s'a intors din Peatră? intreba jupâneasa Smaranda pe moș Gavril, cumătrul ei, un moșneag de vre-o opt-zeci de ani, renumit pentru ințelepciunea sa.

— Ce să 'nsemneze? Lupul părul iși schimbă, dar năravul ba; așa i-a fost firea de mititel, și-apoi ai mai vĕzut boer fără toane?

— Toane ca toane, dar s'a 'ntrecut cu șaga; n'ai auzit ce mânia lui Dumnezeu a fost azi dimineață prin sat: care cu dorobanți, care cu vătafi, pe toți i-a scos câți i s'a năzărit boerului că-i datoresc bani incă din vremea lui Papură vodă.

— Pentru unii o fi avĕnd droptate...

— Ei lasă moș Gavril; dumneata ești prea prea; zi mai bine că cel mai tare e și mai mare și că dreptul umblă in totdeauna cu capul spart, zise vĕnătorul Ștefan Bursuc, care venise să 'ntrebe de Fulger.

— Voi sunteţi nişte copii bre, nu ştiţi ce-i aceea viaţă: aşa i-a fost dat omului s'o ducă din necaz în necaz, şi fii tu incredinţat că ori boerul ăsta ar fi, ori altul, tot dracul!

— Bine; dac'ar fi numai boerul calea valea, dar parcă s'a lăsat o droae de lăcuste peste noi... las' numai clătina din cap; vrai să-ţi inşir? poftim: intăi tărtanii cari ne jupuesc de piele şi cari ne otrăvesc, poţi să le faci ceva? indată 'ţi găseşti beleaua cu d-nu privighitor. Şapoi ciocoiul ist de Anton parcă-i mai de soiu? 'i mai al naibii de cât toţi vătafii boerului; are el altă treabă decât să ne jupoae şi să ne inşele când 'i se plătim birul? Da tălharul cel de Nemţeanu, da cănele cel de Neculae Brusture, da pehlivanu cela de nepot al lui conu Alecu, pe care ni l'a trăntit notar aicea, ca şi cum ar fi remas satul de izbelişte!

— Ho, bre! mai potoleşte-te! parcă eşti o moară stricată, aşa 'ţi umblă gura...

— Da mai poţi tăcea, când ţi-i acru sufletul deatâtea păcate câte-odat peste noi? de 'ncearcă vreun creştin să ia vre-o aşchie din pădure ca să aibă cu ce să-şi facă măncare, hop! s'ar toţi pădurarii să-l bată, şi de-l impinge păcatul să dea peste lighioana cea de ungur, vai de capul lui! nu ameninţă mai deunăzi pe unul că are să-l impuşte?

— Toate bune şi frumoase, dar unde-i chip de scăpare? O da Dumnezeu şi s'or schimba lucrurile cu vremea; până atuncea răbdare, alta nu pot să vě spuiu.

— Ceea ce mě ingrijeşte pe mine, 'i marţafoiul cel de notar, care hojma nu dă pace Irinei; unde-a vedea-o, după dânsa; n'are fata cap să se ducă

și ea odată singură, fără ca să-i iasă haihuiu cela înainte, zicea jupâneasa Smaranda.

— Și Toader parcă-i nu știu cum; ce tot are de nu stă locului? una-două peste graniță; o vedea el pe dracul; știi vorba aia: nu căuta cai morți să le iai potcoavele, căci pentru Behehe vei prăpădi și pe Mihoho. Dar măcar s'a răsuflat el la cineva ca ce fel de gânduri o fi având de nu-i mai dai de urmă?

— Ți-ai găsit! respunse Smaranda; poți afla ceva din gura lui? azi pentru una, mâine pentru alta, tot cu ungurenii ceia; nu-mi prea miroase mie a bine...

— Să dea Dumnezeu tot bine să fie; dar mě mir tare mult că-i logodit de atât amar de vreme și parcă habar n'are de 'nsurătoare... de-ar lua-o odată, cumătră, să scape Irina de bucluc și să te věd și pe dumneata liniștită!

A douazi era Duminecă; mai toți sătenii se sculară de dimineață și, îmbrăcându-se fie-care cu ce avea mai frumos, se duseră pe nemâncate la biserică. Nu e vorbă, unii dintr'ěnșii nemeriseră mai degrabă la jupânul Ștrul Aisfeld, unde se 'ntâlniră cu părintele Matei Țopărdea și cu dascălul sěu Pricochi.

Părintele Matei Țopărdea era un om ca de vre-o patru-zeci și opt de ani, dedat foarte mult poftelor trupești, și care, prin purtarea și nerușinarea sa, ajunsese să desguste pe țěrani de slujba bisericească și să privească sfintele taine ca pe niște mărfuri ce se pot vinde și pentru cari te poți tocmi. Nimeni nu lua nici o měsură ca să 'ndrepteze pe

acel duhovnic şi să scape astfel pe poporeni de slăbirea credinţei lor.

La fie-care botez sau ingropare era o adevĕrată tocmeală intre popă şi mulţi din ţĕrani; odată popa merse atăt de departe cu cererile sale, incăt un ţigan se hotărì să'şi ingroape singur copilul, dănciuleţul, pe care 'i-l luase cel de sus; după ce şi-l ingropâ, ţiganul făcu proces popii, dar lucrurile remaseră baltă şi părintele Matei nu se lăsă de vechile sale obiceiuri ; aceste obiceiuri erau atăt de molipsitoare, incăt le apucase şi dobitoacele din jurul sfinţiei sale; astfel, cine incăleca pe calul popii, vrĕnd-nevrănd trebuea să se oprească pe la oate cărciumile.

Intr'un tărziu, cu mare greu, părintele Matei se hotărì să se ducă la liturghie impreună cu cinstitul sĕu dascăl Pricochi. 'Şi poate inchipui oricine in ce fel erau să'şi indeplinească slujba clienţii lui jupănu Ştrul. Din mormăiturile popii nimeni nu inţelegea nimic şi Pricochi aşa de bine lua seama la ceea ce citea incăt intorcea adeseori căte douĕ sau trei file de-o dată. Dela o vreme căldura infierbintăndu-i peste mĕsură, ei se luară la harţă, şi găsiră mijlocul de-a-şi indeplini slujba şi de-a se batjocori in acelaşi timp.

— Das...că...lee Pri-coo-chi; am să'ţi ru-up u-ree-chii-le, cănd a mai fi-i aşa-a de-e scăr-na-av in-n al-ta-ar.

Nu-u-i vii-na-a mea da-acă eşti be-e-ţiv ! amin ! doamne milueşte, milueşte, milueşte-e-e !

Mulţi din ţĕrani se hotărîseră să alunge ei singuri pe popă şi pe dascăl, de vreme ce nimeni nu voea să asculte plăngerile lor. Ei erau să se mai ducă

incă odată la Protopopul din Peatra şi pe urmă, dacă nu li s'ar face dreptate, să arunce pe Ţopărdea şi pe Pricochi in Bistriţă.

Când soarele fu de trei suliţi pe cer, credincioşii incepură să se 'ntoarne pe-acasă şi să se gătească pentru veseliile şi jocurile ce erau să 'nceapă indată după prânz. Beţivanii însă se adunaseră de timpuriu la cărciumă, singurul loc de petrecere pentru dênşii.

Ei veniseră de dimineaţă la Ştrul; rar dintr'ênşii care se 'nturna acasă macar pe la chindii; cel mai vestit era un rus, anume Ivan; ca mulţi din compatrioţii sêi, Ivan era porcar, dar el se indeletnicea mai mult cu bĕutul şi era o minune să-l vezi inghiţind la stacane de rachiu; chiar părintele Matei Ţopărdea remânea in mirare inaintea lui. Toţi aceşti vrednici oameni aduseseră fie-care ceva de amanetat, căci nimeni n'avea o para chioară: unii aduceau ciobotele, alţii sumane, alţii papucii nevestii sau deosebite lucruri de prin casă; aceste amaneturi erau puse de jupânul Ştrul intr'o odae despărţită, care ar putea sluji de muzeu spre a arăta pe deplin starea de bogăţie şi de cultură in care se află ţĕranul nostru.

Scripcele şi cobzele scârţâiau intr'una afară, unde se 'ncepuse jocul; scrânciobul incepu şi el să se 'nvârtească.

Smaranda venise impreună cu moş Gavril şi cu Irina; dar aceasta nu voia cu nici un preţ să ia parte la joc, deşi o indemnau mai mulţi flăcăi de frunte.

— Dar ce are Irina, bădică, de nu vrea să joace, intrebă un flăcău, Tănase Cobuz, pe Ştefan Bursuc.

— Ştiu eu ce ahturi o mai fi avĕnd la inimă; numai mĕ mir, fiind-că ş'a găsit ursitul, şi Fulger nu 'i de-aceia care să nu'şi ţie cuvĕntul. Când a zis un lucru, musai.

— A venit un om azi dela Bghicaz şi mi-a spus că Toader are de gănd să se 'ntoarne zilele astea. Ştiu că are să fie nuntă, nu şagă! ce zici bădică?

— Ce-o fi om vedea; lucrul dracului e că este şi alt ceva la mijloc.

— Eaca şi Andrei Fulger colo... lăngă fata Birsăniţii; tare-i supărat băiatul! s'a dus azi la boer să-l roage pentru ceva şi l'a găsit cu cojocul intors pe dos; şi după ce i-a tras boerul o batjocură, mai nu era să-l dea afară!

— Da nu-i supărat el de asta! mie mi se pare că l'a fermecat dihania acea de fată; cine ştie ce dracu o mai fi vrăjit pohoaţa de măsa de umblă flăcăul cu limba scoasă după Anica.

— Aşa sunt amĕndoi fraţii; cănd se prind de om, se ţin ca scaiul.

— Ei, cănd vei căuta, a nemerit bine şi unul şi altul: or pus măna pe cele mai frumoase şi mai bogate fete din sat.

— Dar ce naiba boscorodim aici intr'una; mi s'a uscat gătul de-atăta vorbă; ia'n haidem mai bine să ne cinstim ceva la jupănu Ştrul.

— Că bine zici. La crăşmă, că nu-i chip.

Vizitiul lui Iorgu, Iftimie, se rotea ca un păun printre fete; el era cel mai bine imbrăcat din toţi flăcăii şi atrăgea luarea aminte a tuturor, mai cu seamă cu botforii sĕi, ce străluceau ca glanţuì; el 'şi rĕsucea intr'una mustaţa şi nu mai inceta cu glumele şi impunsăturile, cu deosebire in pilda

nevestelor. Iftimie era marghiolul satului şi juca acelaş rol in Luncesci pe care 'l juca «bobocelul» Sotir in capitala judeţului Neamţu. Anul trecut Iorgu 'l silise să-şi radă mustăţile şi de ruşine nici nu indrăznea să se arate prin sat.

Şi bărbaţi şi femei 'şi băteau joc de dênsul, aşa incât, de milă, Iorgu 'i dedu voe să nu le mai radă; acum mustăţile 'i crescuseră la loc mai măndre şi mai stufoase decât inainte şi inimele femeilor incepură din nou să se resimtă de grozavele lor impunsături.

In acelaş timp, Iftimie era de-o obrăznicie neauzită.

— Da ce ţĕrănoiu e acela? intrebâ el p'un fecior boeresc, arătând cu degetul p'un flăcăiandru care vorbea cu-o fată curăţică şi frumuşică.

— Parcă te-a fătat ciuma, măi lingăule, de te legi aşa de toată lumea, respunse flăcăul.

— Ai noroc că nu prea am chef astăzi, dar ţi-aşi arĕta eu cu cine vorbeşti.

— Cu cine vorbesc? să nu mĕ faci să ies din răbuş afară, c'apoi te duci dracului cu cioboate cu tot!

Din vorbă 'n vorbă, flăcăul sări la bătae şi Iftimie dĕdu cinstea pe ruşine, rugându-se de ceilalţi să-l scape; cu mare greu, flăcăul 'i dĕdu drumul după ce 'l tăvăli bine.

— Ei lasă mĕi păpălugă, că'i veni tu vre-odată pe la curte: ai să'mi incapi in mână, helbetim! Dar scripcele incepură din nou să cânte; hora se 'ncinse iar şi toate sfezile şi bătăliile fură uitate. Flăcăi şi fete săreau cu veselie bătĕnd cu putere in pămĕnt; dar numĕrul celor ameţiţi de «consumaţiile»

luate dela jupăn Ştrul se mărise intr'un chip simţitor şi babele şi moşnegii arătau aplecare de-a se intoarce acasă.

Inserase; pe culmile dealurilor se 'ntindea o geană de foc şi piscul inflăcărat al soarelui se apleca incet dup'un munte; el se zărea prin nourii groşi ce'l acopereau şi a cărora margini inrubinate păreau că se 'ntind peste intreaga natură, şi liniştea se scoborea şi 'n suflet. Par'că ceva era să lipsească in curĕnd şi fără voe tristeţea te cuprinde când simţi că inc'o zi a perit; că bune sau rele, toate câte ţi s'au intĕmplat in ziua ce dispare, s'au dus pentru totdeuna, şi că nu ştii incă ce poate să'ţi aducă ziua de mâne.

Serbarea era sfârşită; curĕnd trebuia să reinceapă viaţa obicinuită cu necazurile şi supărările ei, şi câtă schimbare nu se făcuse 'n sat in scurtul timp dela reintoarcerea boerului la munte! De la Ceahlău şi până la Hangu, dela Bicaz la Prisăcani, o mână de fer se 'ntinsese peste toate satele, şi şoapte, ce nu prevesteau a bine, se respândeau din loc in loc. Şi firea insăşi părea că se posomoreşte: din poalele Carpaţilor se ridicau grămezi de nouri şi din toate părţile se 'ndreptau spre Ceahlău, care domina toate văile şi toate dealurile cu piscul sĕu ameninţător.

XIII.

— Bine, se poate să faci dumneata aşa posnă, her Carl, intrebă Iorgu pe domnul ferşter Terek.

— Spus boer faci aşa, făcut aşa; eu nu ştii...
— Tata ţi a spus să ucizi oameni?
— Dumnealui; fost ţaran podure; prins furat; faci bum cu puşca... murit la dĕnsul...
— Ei, ce crezi că'i de făcut Petrache?
— Ce'i de făcut? vraĭ să ne spănzurăm acuma? l'a ucis, l'a ucis, şi s'a măntuit; dac'aşa a poruncit ghiujul de tată-tĕu, nu găsesc nimic de zis.
In curĕnd intrâ şi Negradi in odaie.
— Aha! or invĕţa ei de-acum minte, tălharii... auzi dumneata, să'mi fure toate lemnele? dar ce cred ei c'aici suntem in satul lui Cremene şi că au remas pădurile de haimana? Bine-ai făcut Carl! trage şi de-acum inainte in care 'l vei prinde, că rĕspund eu de tine...
— Dar nu te găndeşii babacă, că putem intra in chichion?
— Ce chichion?
— Lasă cucoane Iorgule, nu mai supăra de giaba pe cuconu Alecu, zise subprefectul, doar nu'i chestie aşa de grea; om pune pe Săcultea să facă o cercetare şi-o remănea lucrul muşama; trebuea să le dea odată o lecţie blestemaţilor ăstora de pot logari.
— Vino 'ncoace să-i scriem Antoane, zise Negradi.
In sat era mare fierbere.
— Vai de mine şi de mine, ce mĕ fac eu de-acum fără de bărbat! ţipa nenorocita nevastă a ţĕranului ucis de ferşter. Cine are să 'ngrijască de ogor şi să'mi hrănească copilaşii! de-acuma mi-e tot una... mĕ duc să dau cu cuţitu 'n ungur!
Mai mulţi bărbaţi şi vre-o trei femei steteau

imprejurul mortului şi vorbeau incet intre dênşii:

— A 'nceput a se 'ntrece cu şaga!

— Ferească sfântul şi de mai rĕu! zicea un bĕtrân gârbovit.

— Ce vrai mai rĕu, dac'a 'nceput să ne ucidă?

— Ia'n priveşte la nenorocitul ista!

— De, ce să-i faci, dacă n'a avut parte de zile!

— Aşa i-a fost scris!

Pe când acest inceput de turburare vĕrâse groaza intr'o mulţime de lume, Iorgu şi cu Petrache Zlotescu 'şi urmau uneltirile lor pentru a ademeni pe fetele cele mai mândre din sat: pe Irina a Smarandii, logodnica lui Toader Fulger, şi pe Anica a Bârsăniţii, pe care 'şi pusese ochiul Andrei, fratele lui Toader. Toate incercările lui Iorgu ş'ale lui vĕru-sĕu de-a le aduce pe la curte sau dea-le smomi prin bani remaseră zadarnice şi patimele lor sĕlbatice erau şi mai zădărite din pricina piedicelor ce intimpinau. Mai cu samă pe Irina ar fi voit ei s'o aibă la 'ndĕmână, căci cu greu s'ar fi găsit in toată valea Bistriţei o fată mai bine făcută decât dênsa, cu ochi mai inflăcăraţi.

Vĕzĕnd desfrânaţii tineri că nu pot să-şi ajungă la scop prin viclenie 'şi puseră in minte să 'ntrebuinţeze puterea, şi ori cum ar fi, mijloace altele de cât cele de cari se slujiseră până acum. Dumineca viitoare era hotărită pentru logodna lui Andrei cu Anica şi nunta era să se facă puţin după aceea; lucrurile trebueau deci grăbite. Paza era insă foarte bună şi nu li se infăţişa nici un prilej mai indĕmânatic.

In acest timp sosise şi porunca de recrutare

pentru armata permanentă şi cea teritorială. Lucrarea trebuia să fie făcută cu repeziciune din pricina lipsei de oameni prin regimente. Vestea se rĕspăndi cu grabă printre locuitori şi multe familii se 'ntristară aşteptănd cu frică minutul in care să-şi vadă deslipit de sinul lor un fiu, un frate sau un soţ! Pe cine era să-l insemne soarta? Iată intrebarea ce 'şi făcea fie-care şi se găndea cu grijă la urmările ce erau să aducă pentru casă lipsirea unui braţ puternic şi-a unei inimi compătimitoare. Fericiţi incă aceia cari erau să fie rĕnduiţi in armata teritorială: ei nu-şi părăseau cu desĕvĕrşire căminul; dar cei luaţi pentru infanterie, pentru roşiori sau pentru artilerie, cine ştie unde erau să fie trimeşi, căt timp să fie ţinuţi departe şi ce greutăţi şi chinuri să indure!

— Tragere la sorţi! adecă vorbă să fie, zicea moş Gavril lui Tănase Cobuz şi lui Andrei Fulger; numai cu norocul nu aveţi a face: nu scapă cine-i norocos, scapă numai cel care-i bine cu boerul; iar decumva nu te are la stomac vre-un ciocoiu de pe moşie, aliluia! poţi să-ţi tai pletele fĕtul meu!

— Mie nu-mi pasă, eu am tras anţerţi şi-am scăpat de oaste, respunse Andrei.

— Măi taci! şi zici că ai scăpat ha'n? bată-te cucu băete, se ve vede că eşti de ieri de-alaltăeri; mi se pare insă c'ai să mai faci şmotru măine-poimăine prin Peatra ori pe la artilerie hăt colo departe tocmai in Iaşi. In adevĕr, Petrache Zlotescu luase mĕsurile trebuitoare pentru a se putea desbara de Andrei Fulger; prin ajutorul subprefectului Cămărăscu, el reuşi să-l inscrie pe listă cu atăt mai uşor cu căt flăcăul era reu vĕzut şi la

curte din pricina firei sale resvrătitoare. Zadarnice fură toate plângerile flăcăului: el fu nevoit să tragă de-a doua oară la sorţi şi fu luat la oaste, deşi căzu intre cei din urmă. Băiatul lui Nicolae Brusture, şi alţi doi tineri cari aveau cele intăi numere, fură scutiţi ca nesănătoşi, deşi cel d'ăntăi menea a intrece pe tatăl sĕu in putere şi cei-l-alţi nu erau nici ei mai pe jos decăt dĕnsul. Tustrei insă erau ocrotiţi de subprefectul Anton, precum şi de Negradi.

Cuconul Alecu remase surd la toate rugămintele lui Andrei precum ş'ale mamei logodnicei sale; cel dintăi 'i aducea aminte că frate-sĕu Toader 'i scăpase pe Iorgu de la moarte; dar bĕtrănul părea că uitase aceasta şi respundea intr'una:

— Asta nu-i treaba mea; d-nu maior te-o inscris ca bun, trebue să te duci şi pace bună!

Desnădăjduită, sosi şi logodnica lui Andrei şi se aruncă la picioarele lui Negradi şi-a fiului sĕu; dar nici lacrimile, nici strigătele ei nu-i induplecară.

Curĕnd bietul Andrei fu nevoit să plece la Peatră şi veni şi minutul despărţirei.

Anica, cu pĕrul despletit, cu ochii ameţiţi, ţinea măinile incleştate după gătul logodnicului ei.

— Nu pleca Andrei, nu pleca! să ştiu bine că mor, nu te las să te duci de lăngă mine.

— Am căzut la sorţi, trebue să plec, rĕspunse Andrei cu glasul năduşit.

— Ţi-ai făcut datoria odată, acum nu mai au drept să te ia; nu te duce!

— Totul s'a sfirşit, Anică... peste un ceas n'am

să mai fiu lăngă tine... cine ştie când te-oiu mai vedea!...

— Ascultă Andrei, fugi de la oaste! du-te peste graniţă, in Ardeal, in Banat, in Bucovina, unde-i vrea tu, şi să ştii că vin cu tine.

— Vrai să mĕ prindă ca pe un tălhar?

— Ei atunci fă-te haiduc... pleacă in codri...: tot oiu găsi chip să mĕ 'ntălnesc adeseori cu tine; eată, curănd are să spargă şi Condrea temniţa de la Pangaraţi: uneşte-te cu dĕnsul!

In acest moment mai mulţi ostaşi veniră şi luară pe Andrei, iar Anica rămase fără cunoştinţă.

— Iţi jur că până 'n trei zile Anica e a mea, zicea Petrache Zlotescu lui Iorgu, când auzi de plecarea logodnicului ei.

Tănase Cobuz căzuse la călăraşi; el plecâ cu voe bună, deşi ştia că nu-i pleaşcă la miliţie cum zic ţăranii, şi 'n deobşte poporul de jos; nu e vorbă, el nu-şi lăsa nici o logodnică in urmă. Supărarea lui şi-a părinţilor sĕi era alta; de acum inainte se 'ncepea pentru dănşii o viaţă de greutăţi şi de sarcini, care trebuia să se sfirşească mai la urmă cu ruina deplină a micei lor stări; in adevĕr, le ajungeau lor mijloacele să cumpere un cal şi să-l intreţie bine şi să'l potcovească regulat? călăraşul primeşte o singură uniformă; cele lalte lucruri trebue să 'şi le cumpere el şi de sigur că nu in timpul cât stă la cazarmă poate să-şi agonisească cu ce să'şi ia cioboate şi altele încă.

Pe când multe familii remaseră desnădăjduite din pricina luării atâtor tineri la oaste, o veste şi mai rea decât toate căzu ca un trăsnet in sat: perceptorul dĕduse de ştire că are să 'nceapă a străn-

ge dările; ca şi cum ţĕranii nu le-ar fi plătit odată! Intăi oamenii nici nu voiră să creadă una ca asta; dar in curĕnd vestea se adeveri chiar de domnul primar Iordache Nemţanu, precum şi de demnul sĕu notar Petrache Zlotescu.

Mai mulţi ţĕrani alergară la subprefect rugăndu-l să le spună dacă-i adevĕrat sau e numai o bătae de joc.

— Stăpănirea nu are obiceiu să şuguească; dacă-i pe-aicea perceptorul, să ştiţi că n'a venit el aşa de florile cucului.

— Bine cucoane, dar n'am plătit noi mai dăunăzi tot darea asta care ni se cere astăzi?

— Ştiu eu, poate să se fi mărit de-o bucată de vreme.

— De unde să se fi mărit? Dascălul din sat ne spune că nu stă scris nicăiri de una ca asta.

— Dascălul vostru 'i o vită.

De la subprefect ei se duseră la boer.

— Ce este? ce vreţi eară? ear vr'o rĕsvrătire, vre-o incăpăţinare de-a voastră.

Ţĕranii spuseră şi lui cuconu Alecu cum stĕtea treaba.

— Hai, eşiţi afară şi nu-mi mai faceţi capul batalama cu atătea tănguiri... parcă eu 's vodă aici in sat. Vi se porunceşte să plătiţi, aveţi să plătiţi măcar să vĕ ia şi dracul.

— Ei, ei; ce e de făcut acum chir dascăle, intreba mai tărziu Ştefan Bursuc pe domnul invĕţător Grigorie Ardeleanu.

— N'aveţi de făcut nimic altă decăt să plecaţi vre-o căţi-va pe nesimţite din sat şi să vĕ duceţi să vĕ jeluiţi la prefect in Peatră.

— Şi dacă nu ne-a da nici el dreptate?

— Atunci om trimete o jalbă lui Vodă!

Săcultea, care fusese numit procuror cu vre-o sĕptămĕnă mai nainte, venise la munte spre a face cercetare in privinţa ţĕranului ucis de ferşter. Căte-va cuvinte din partea subprefectului, precum şi o scrisoare ce 'i arătă Negradi dela Prefect, fuseră de ajuns pentru a-l incredinţa că her Carl nu era vinovat şi că ucisese pe ţĕran din greşală. Nu mai remăne indoială că la urmă Terek trebuia să fie achitat.

Toate acestea desnădăjduiră pe săteni; ei se incredinţară odată mai mult că dreptatea e un cuvĕnt gol, dacă nu ai puterea trebuitoare sprijinului ei.

Dis-de-dimineaţă o mulţime de oameni fuseseră scoşi cu deasila la lucru de către călăraşi, deşi căţi-va din ei se jurau că nu mai datoresc nimic şi că de-abia au vreme să-şi lucreze insăşi pămĕnturile lor. Mai in spre seară sosi şi perceptorul cu subprefectul şi cu o mulţime de slujbaşi ca să străngă dările; căţi-va ţĕrani mai bogaţi plătiră tot ce li se ceru; altora li se ingădui să mai intărzie incă căte-va zile cu plata; dar cei mai mulţi erau gata a se 'mpotrivi cu ciomagul la vinderea vitelor şi-a lucrurilor din casă.

— Noi am plătit odată căt se cuvenea; de-acuma nu mai dăm un ban să ştim bine că ne arde de vii, ziceaú vre-o căţi-va din cei mai sumeţi.

— Tare mĕ tem că are s'ajungă cuţitul la os, zicea moş Gavril clătinănd din cap.

In acest timp un membru din comitetul perma-

nent al judeţului, care se ducea la moşia lui, trecu prin sat şi ţěranii 'i săriră inainte 'n cale.

— Cucoane Comitet! aibi măcar mata milă de noi, că vor să ne věndă vacile şi boii! domnu prefect nici n'aude nici nu vede; de-acum la mata ni-i scăparea.

— Liniştiţi-vě oameni buni! cum m'oiu intoarce 'n Peatra am să cercetez afacerea voastră şi am să fac toate chipurile să vě scap de belea.

Pe cănd atătea nenorociri se revěrsaseră peste sat, boerii la curte aveau cu totul alte griji.

— Tare eşti prost, bre Iorgule, 'i zicea acestuia věrul sěu Petrache; nu te credeam aşa de copil! zici că ai fi in stare să dai ori ce numai ca să poţi avea pe Irina?

— Ţi-am spus'o de-o mie de ori; nu 'nţeleg ce fel de ţěrani să fie aceştia! care altă fată mi s'ar fi impotrivit măcar o sěptăměnă? de aceea mor de necaz că nu pot s'o am in mănă...

— Ce-mi dai mie să ţi-o aduc plocon?

— E peste putinţă; m'am incredinţat...

— Dar dacă ţi-oiu imblănzi-o?

— Nu se poate!

— Pui rěmăşag?

— Pun.

— Pe ce?

— Pe ori şi ce-i voi.

Să-mi dai calul těu cel alb; ear dac'oiu pierde, ai trei-zeci şi cinci de galbeni dela mine; eu pun ceva mai puţin, fiind-că's mai sěrac. Te prinzi?

— Mě prind; eată aici parola mea de onoare.

— Şi-a mea...

— Vorbă să fie... tu nu ştii ce-i aceea onoare; jură-te dacă vrai să te cred...

— Ei mě jur pe tată-meu, pe mama, pe bunică-mea, să chiorăsc, să n'am parte de...

— Ho! destul bre că ţi-o fi... şi cum naiba ai de gănd să isbuteşti?

— Asta-i treaba mea... tu insă trebue să taci şi să nu zici nimica ori ce aşi face eu.

— Prea bine.

Cuconu Alecu Negradi vorbea pe de altă parte cu subprefectul şi căutau să se incredinţeze unul pe altul că toţi ţěranii, fără deosebire, sunt oameni rěi, tălhari, şi că nu caută decăt să aducă pierdere stăpănului.

— L'ai vězut adineoarea pe Miron? iar a venit să 'mi se plăngă că-i moare femeea; pentru a zecea oară, dacă nu mě 'nşel, se ruga să-i mai dau doi galbeni ca să aibă cu ce s'o 'ngroape; i-am tras o palmă şi l'am dat afară.

— Foarte bine ai făcut, cucoane Alecule, căci i-am intălnit chiar astăzi femeea pe cămp şi era tot atăt de bolnavă căt şi mine.

— Ei, nu's toţi aşa, mě rog?

— Toţi!

— Trebue să ştii Antoane, că măne are să sosească Agripina cu Maria şi cu Dimitraki.... am pus să le pregătească odăile; tu vei lua odaia cea din fund; am uitat să'ţi spun că are să le intovărăşască Hristea pănă aici...

— Ar face bine să le mai intovărăşască cineva.

— Pentru ce?

— Cum, nu ştii ce s'a intěmplat?

— Nu.

— A scăpat Condrea dela Pangarați!

— Ce spui?

— Aşa să trăesc; iată chiar adinăoară am primit inştiinţare dela temniţă şi din Piatră; din toate părţile s'au trimes soldaţi ca să'l prindă şi trebue să iau şi eu mĕsurile cuvenite. N'am vĕzut incă aşa hoţ al dracuiui! numai pe la noi prin munţi poţi intălni asemenea oameni; ştii că el a fost osăndit la mai mulţi ani de 'nchisoare, fiind că a ucis pe primarul Iliescu dela Dorna; unii zic că avusese dreptate să'l ucidă, alţii zic că nu; insfirşit Condrea fu osăndit, dar după o lună de inchisoare sparse temniţa şi poate 'i fi auzit de jafurile şi grozăviile căte le-a făcut până l'au prins iar. Acum din nou a scăpat c'o bandă de vre-o şase hoţi de frunte, şi dacă nu ne-om păzi bine, de sigur că are să ne calce şi pe noi. Planul lui insă pare a fi acolo de-a se intălni cu Huzum din Ardeal şi de-a alcătui impreună o bandă puternică cu care să pustieze ţara ungurească.

— Trebue luate mĕsuri, numai decăt, numai decăt.

— Las' pe mine, coane Alecule.

— Scrie să mai trimită soldaţi din Piatra; nu te increde in cei de aici, cari fără 'ndoială sunt inţeleşi cu hoţii. Dar cum dracu a isbutit să scape dela gros?

— Foarte uşor; iată cum: directorul inchisorii, Gheorghe Protici, fratele maiorului Protici din Piatra, şi căruia 'i seamănă 'n toate, avea obiceiul să dea drumul hoţilor prin sate fără nici o pază cum se cade şi adeseori intemeindu-se numai pe increderea ce avea intr'ĕnşii. Intr'o seară, când

deduse drumul lui Condrea și tovarășilor lui, se auziră de odată in spre sat mai multe impușcături și strigăte; căți-va soldați alergară intr'ajutor; dar Condrea isbuti să smulgă armele din mănile soldaților, să'i doboare și să'și ia drumul spre munți.

La primărie, la curte, se luaseră mĕsuri de pază și se rănduiseră mai mulți argați să facă straje zi și noape; Iorgu 'și pregăti armele și le așeză la indemănă; Negradi 'și ascunse banii, hărtiile și giuvaerurile tocmai intr'o odaie din fund, intr'un loc știut numai de dĕnsul. Totul părea liniștit de-o bucată de vreme, când o veste neașteptată trezi din amorțeală și curtea și satul. Subprefectul primise o scrisoare dela Condrea, prin care acesta 'l inștiința că a aflat de toate căte se petreceau in sat la Luri și seauirea ef de jceștmamăi cu bieț-i lor țĕrani, ce erau siliți să mai plătească incă odată aceeași dare. «Prin urmare, domnule privighetor, scriea Condrea, fiți așa de bun, atăt dumneata căt și ceilalți ciocoi dela Luncești, și lăsați oamenii in pace. Cum voiu auzi că ați luat un ban pe nedrept dela săteni, am de gănd să viu pe la dumneavoastră și să vi'i scot pe găt inzecit și insutit; spune inchinăciuni din partea mea boerului, precum și lui cuconu Petrăchel; mare poftă ași avea să le zăresc obrajii». «Condrea».

Mănia lui Negradi ajunse la culme cănd aflâ toate acestea; mănia subprefectului era ceva mai moale, din pricina temerei.

— Auzi dumneata tălharii de țĕrani; au ajuns să se 'nțeleagă cu hoții scăpați de prin temniți! Eu iți spun, Antoane, că nu'i de șuguit și că măne poimăne ai să'i vezi că nu mai vor s' asculte de

nimeni; trebue să faci vre-o pildă şi să arăţi că nu ni-i frică de dênşii.

— Ce pildă voeşti acum, cucoane Alecule; eu cred c'ar fi mai bine să lăsăm lucrurile cum sunt; dealtmintrelea poate să se facă svon şi să se audă lucrul şi mai departe decât la Piatra, şi ştii mata după ce umblă opoziţia; trebue să fim diplomaţi...

— Ce diplomaţie mai cauţi cu ţĕranii; numai cu frica poţi s'o scoţi la capĕt; orice alt mijloc e de prisos. Bagă frica 'n ţĕran şi faci ce vrai cu dênsul; lasă-l să'ţi calce pe coadă, şi eşti pierdut!

— De, mata poate să fi avĕnd dreptate... dar slujba mea nu'mi ingădueşte...

— Aşa? lasă că ieau eu toate pe seamă; am să ţi'i joc să le meargă petecile; poftească după aceea să se mai jeluiască pe la hoţii de codru. Dumneata cată până atunci şi scocioreşte toate unghiurile cu poterile, doar ii da peste Condrea inainte de-a se 'ntâlni cu Huzum Ardeleanu; acesta-i mult mai vajnic şi de dênsul adevĕrat că m'aşi teme.

— Mai aştept un ordin din Piatră şi indată pornesc după dênşii.

— Ce ordin mai aştepţi? până ce ţi-o veni ordinul, hoţii trec graniţa....

— Nu se poate altfel; cum vrai să calc regulele?

Părea că o luptă şi o duşmănie necurmată se 'ncinsese intre curte şi sat; când era scârbă şi teamă la boeri, in sat mai pătrundea oare-care nădejde şi mângăere.

— S'or domolit ciocoii! zicea Ştefan Bursuc

invĕţătorului Grigore şi altor doi ţĕrani, Cozma şi Hilip.

— Frica păzeşte bostănăria, respunse Cozma.

— Numai de s'ar fi mântuit lucrul, dar tare mĕ tem că de l'or prinde pe Condrea iar au să ne jupească de piele; ştii vorba ceea, ciocoiul e ca răchita: de ce'l tai, de ce resare, adause Hilip.

— Ei, de n'o fi Condrea, o fi altul, şi tot nu şi-o mai bate joc toată lumea de noi; acum boerul ca boerul, tot mai merge; stăpânu'i stăpân, calea valea; dar lingăii ceilalţi? Ce dracu le-am făcut de ne mănâncă fripţi? intimpină tatăl tĕnărului Tănase Cobuz, ce fusese luat de curĕnd la oaste.

— Ţi-a trimes feciorul să prindă pe Condrea, bade Mihai?

— Aşa se spune; ci că l'a trimes cu alţi patru călăraşi la Bghicaz; dar nu'i aşa de nătărău flăcăul meu să se lege de Condrea.

— De Tănase n'avem frică; alţii de n'or fi ticăloşi.

— Lasă că-i smotrim noi pe toţi.

— Veste mare! strigă un plăeş ce venea 'n fugă spre grupul celorlalţi ţĕrani.

— Ce este?

— Ţist... tăcere, să nu ne-audă cineva, şopti noul venit, Sandu Puşcaşul.

— Te ascultăm.

— Andrei Fulger a fugit dela oaste şi s'a unit cu ceata lui Condrea.

— Bre! bre! bre! auzi dumneata băeatul, inimă nu şagă... oare ce-ar zice frate-sĕu dacă ar afla năzbutia lui?

— Frate-sĕu 'i inchis de-o mulţime de vreme,